

Lärohandledning för

Litterära mästerverk genom tiderna – litteraturhistoria för gymnasieskolan

Av Michael Jay

Del 7: Litteraturen 1830-1910 **Realism, naturalism, symbolism, sekelskifte**

© Michael Jay, 2012

Materialet tillhör författaren och skyddas av lagen om upphovsrätt. Lärohandledningen får laddas ned fritt. Den får användas kostnadsfritt för verksamhet på gymnasieskolor och högskolor, även av skolor som inte har köpt *Litterära mästerverk genom tiderna*. Vid övrig användning, vänligen kontakta MJ Läromedel. Materialet får inte mångfaldigas i kommersiellt syfte utan författarens tillåtelse. Materialet får inte heller utan författarens tillåtelse läggas upp på andra internetsidor än förlaget MJ Läromedels hemsida.

MJ Läromedel
Tranebergsvägen 9
167 45 Bromma

08-53332557
0735-200402
www.mjlaromedel.se
michael@mjlaromedel.se

Lärohandledning del 7

Litteraturen 1830-1910

Realism, naturalism, symbolism, sekelskifte

Balzac

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om ”överdrifter” i Balzacs liv. 2) *Den mänskliga komedin*. 3) Mål: att visa upp och avslöja sin tids seder, drivkrafter och beteenden i samhället. 4) Miljöskildring. 5) Penningens roll i Balzacs samhälle. 6) *Pappa Goriot*. 7) Sammanfattning: Balzac gör sig historiskt medveten om sin tid och problematiserar den.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Några böcker är lite jobbiga att komma in i p.g.a. till exempel detaljerad miljöskildring i romanens början eller att den historiska kontexten känns främmande. Men när man väl kommit in i boken är den oftast fängslande och intressant. Och som Balzac raljerar i början av *De vises sten* angående dem som vill ha spänning direkt utan t.ex. beskrivning av personer och miljöer: ”uppväcker protester hos okunniga och glupskt otåliga läsare som vill ha sinnesrörelser men slippa förutsättningarna för dem, läsare som vill ha blomman utan att sätta fröet, barnet utan att först vara havande. Bör konsten då överträffa själva naturen?” (övers Eddy Gjötterberg) Det finns många böcker att välja bland; dem som nämns i läroboken är lämpliga, men andra går lika bra.

Mänskligt perspektiv

I romanerna skildras givetvis många intressanta händelser med typiskt mänskliga känslor, tankar, situationer etc, t.ex. att vara nyinflyttad i storstaden, att komma sig upp, att vara uppförande för någon annan (*Pappa Goriot*). Låt eleverna med hjälp av läroboken och referat av några Balzacromaner finna sådana mänskliga situationer som figurerar i Balzacs böcker. Alternativt kan de läsa en hel roman och notera sådana situationer och hur Balzac belyser dem.

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Balzac problematiserar sin tid genom att visa drivkrafterna i samhället: sociala, psykologiska och moraliska beteenden samt påverkan av kulturen – det han kallar seder. Vad för seder belyser han i sina romaner, t.ex. i dem som eleverna arbetar med i uppgiften om mänskligt perspektiv? Vilka typiska drivkrafter och seder är typiska i vårt samhälle på 2010-talet? Vad finns det för typ personer? Enligt Balzac är penningen den främsta drivkraften i hans samhälle. Hur stor roll spelar den i vårt samhälle? Balzac tolkar sin tid i viss mån som att sederna har förfallit, att dåliga drivkrafter har fått överhanden. Står vi inför något liknande i vår tid? Har sederna förfallit? Är folks moraliska känsla låg? I så fall, varför är det så? Eleverna kan arbeta med frågorna med eller utan historieämnet. Arbetet kan mynna ut i en uppsats om vår tids sedliga situation, t.ex. ”Hur moralen förföll”.

Litterära verknytningsmedel

Balzac är känd för sina ingående beskrivningar av miljöer och personer. Hans berättarröst är också tydlig i många av böckerna. Låt eleverna läsa ett avsnitt ur en roman och studera berättartekniken avseende beskrivningar och berättarröst. Balzacs mål och stil – att avslöja drivkrafter och seder i samhället samt beskriva miljö och personer – blev grundläggande för 1800-talets realistiska roman. Låt eleverna diskutera om det är intressant och fängslande i romaner. Om de läser en hel roman kan de också få studera hur levande hans personer känns.

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv ovan.

Sammanfattning

Är Balzac en bra och intressant författare? Är hans ”analys” av samhället rättvisande? Är det fängslande berättelser? Eller bör romaner hellre handla om fantasivärldar, spännande äventyr, romantiska kärlekshistorier etc?

Flaubert – Madame Bovary

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Handling. 2) Går längre in i realismen i och med att boken inte har något upphöjt litterärt eller romantiskt innehåll. 3) Brott mot klassicism i och med tragiskt innehåll och hög konstnärlig gestaltning i roman om borgerligt vardagsliv. 4) Objektiv berättarteknik: opartisk, skoningslös, opersonlig. Boken åtalades men friades.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Boken är lättläst och underhållande trots det banala innehållet.

Mänskligt perspektiv

Madame Bovary skildrar några typiska mänskliga problem som eleverna kan jobba med, dels studera aspekten i romanen, dels diskutera problemet mer allmänt.

1. Att finna rätt partner. Vad för en person skulle Emma behöva finna och leva med? Skulle historien kunna gå annorlunda då? Hur svårt är det att få en partner som verkligen passar en? Kastar sig för många människor rakt in i ett förhållande och glömmer att fundera vad som passar en? Varför det i så fall?

2. Att snöa in sig på något så mycket att man förtrollas och låter sig påverkas till den grad att det tar över ens liv. I Emmas fall kärleksromaner. Vad får det för konsekvenser i boken? Vad snöar människor in sig på i våra tider, både sådant som anses negativt och positivt, t.ex. se på sport, dataspel, teveserier, schack, politik, sitt arbete? Kom på fler. Varför anses schack ok men dataspel dåligt? Vad kan ”insnöandet” få för negativa konsekvenser för ens liv? Varför låter en del företelesen ta över ens liv?

3. Att ge sig in i något man inte klarar av, i Emmas fall förstörande kärlekshistorier och skulder. Varför kastar människor sig in i sådant? Vad är det som lockar och drar?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Emma lever i en rätt förtryckande miljö. Staden är tråkig och personerna där är rätt småaktiga. Finns det förtryckande eller nedbrytande miljöer i dagens Sverige, t.ex. partners släkt, området man bor i, ens arbete etc? Hur hamnar man där och hur kan man sig ur problemen?

Flaubert åtalades för osedlighet? I dag skulle det knappast ske, men konstnärligt arbete hamnar många gånger i blåsväder p.g.a. provokationer eller för att ämnet är laddat. Vad var så laddat i romanen som väckte förargan? Vad för ämne i dagens Sverige skulle kunna vara så laddat att en bok åtalades eller åtminstone fördömdes. Låt eleverna ta reda på lite om debatterna kring Maja Lundgrens och Lars Noréns böcker som vållade stridigheter för några år sedan.

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna studera den objektiva berättarrösten genom att läsa ett avsnitt i romanen och jämföra ett avsnitt i en bok av Balzac eller Jane Austen, där berättarrösten verkligen märks. De kan jobba i grupper med varsitt *Madame Bovary*-avsnitt men samma avsnitt från en Balzac- eller Austenbok. Hur tydlig är berättarrösten? Kommenterar berättarrösten skeendena? Eller smälter berättarrösten så att säga in i berättelsen? Hur smidigt löper berättandet framåt? (Det kan vara svårt att se, men Flauberts mål är att inte synas som berättare och att fånga personer och händelser genom just personerna och händelserna själva, inte genom sitt författarllynne med diverse åsikter och tankar, d.v.s. låta berättelsen berätta sig själv. Genom att jämföra med t.ex. Balzac eller Austen torde det bli rätt tydligt.)

Eleverna kan också studera hur personer, miljön och händelser beskrivs. Är det minutiöst? Vilka detaljer återges? Beskrivs saker ibland från någon bestämd synvinkel, från någon av karaktärernas synvinkel (det kan också vara svårt att se)?

Romangenren ansågs då som snaskig populärlitteratur, men Flaubert bryter mot de klassiska reglerna genom att ge en roman en mycket utarbetad konstnärlig form; han undviker att berätta utifrån lust, plötsliga infall, moraliska föreställningar, ta någons parti o.d. I stället är han objektiv. En svår men intressant uppgift är att undersöka hur annan ”populärkonst” tar sig högre konstnärliga ambitioner, exv. popmusik och teveserier. Inom popmusiken är Beatles’ *Revolver* och *Sgt Pepper*, Beach boys *Pet sounds*, Led Zeppelins skivor samt Marvin Gayes *What’s going on* historiska exempel på det. Inom teveseriegenren har en del serier mycket större konstnärliga ambitioner än andra; sådana har återkommit genom åren; från de senaste åren skulle många nämna t.ex. *Lost* och *Rome*. Låt eleverna i grupper resonera vad som gör att vissa skivor och teveserier är klart bättre än andra konstnärligt sett, att de har en bättre konstnärlig gestaltning än andra, samt ge exempel på sådana med högre respektive lägre konstnärlig kvalitet.

Sammanfattning

Är *Madame Bovary* en bra roman i elevernas ögon? Vad gör den i så fall bra: att den är en milstolpe i romangenren, att berättelsen är gripande, att Flaubert skriver bra, eller vad?

Zola och naturalismen

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om naturalismen; s. 284 i läroboken. 2) Zola som realist, naturalist och hur han använder

storslagen symbolik. 3) *Thérèse Raquin*. 4) Naturalistisk teknik. *Les Rougon-Macquart*: naturalistisk grund för handlingen i böckerna. 5) *Krogen, Nana, Germinal*: handling, realism, symbolik.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Romanerna är lättlästa. *Thérèse Raquin* är vanlig på gymnasiet p.g.a. den tillspetsade handlingen, som gör den underhållande. Underhållningsvärdet i de andra är varierande.

Mänskligt perspektiv

Några mänskliga egenheter i romanerna är: att vara gift med fel person (*Thérèse Raquin*), hunger efter kärlek och erotik (*Thérèse Raquin* och *Nana*), skuldkänslor (*Thérèse Raquin*), alkoholism (*Krogen*), att stå upp för och kämpa mot orättvisor (*Germinal*). Låt eleverna diskutera hur det kommer till uttryck i böckerna samt följande. Hur långt är människor beredda att gå för kärlek, fysisk kärlek eller bara känslan att vara med en speciell person (som Thérèse, Laurent och männen i *Nana*)? Otrohet, skilsmässa, mord, offra sin förmögenhet etc? Varför är vissa beredda att gå så långt? Hur många är (som Thérèse) gift med fel person? Hur hamnar man där egentligen? Hur och varför hamnar vissa i beroende av alkohol, droger, spel o.d.? Vad gör att vissa (ofta plötsligt, utan att vara en modig person) vågar stå upp för något de anser är fel?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna studera hur darwinism och socialdarwinism, två av den tidens stora idéströmningar, gestaltas i Zolas romaner. Stämmer Zolas analys av människan? Hur stor påverkan har arv och miljö på vårt sätt att vara? Eller har människan en egenartad själ som låter henne så att säga skapa sig själv moraliskt och beteendemässigt oavsett arv och miljö? Finns det andra sätt att se på människan? Hur stor påverkan på människan tillskriver vi i dag arv och miljö, hur stark är darwinismen inom biologin och socialdarwinism inom samhälls- och humanvetenskaperna? Den sistnämnda frågan är stor och svår; den kan studeras med historia, naturkunskap, filosofi, psykologi och samhällsvetenskap.

Litterära verknytningsmedel

Låt eleverna arbeta med naturalismen som litterär metod med hjälp av läroboken samt eventuellt andra handböcker och Zolas skrifter om naturalism (se förlagets hemsida under tips till litteraturundervisningen, länken "Hur och om vad bör man skriva"). Ger den naturalistiska ansatsen bra, spännande och intressant litteratur? Hur försvarar sig Zola mot belackare? Hur långt får författaren gå när det gäller äckel, snusk, moraliskt stötande material o.d. utan att det blir dåligt, löjligt eller kanske rentav bör förbjudas? Läs ett avsnitt och studera hur mycket av berättarrösten som märks.

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Zola var bredvid Tolstoj sin tids största författare. Anser eleverna att han verkar vara så bra? Vad kan ha gjort att han blev så stor: de stora ambitionerna, berättarstil, spännande berättelser, att han gav en bild av sin samtid, eller vad? Vad gör egentligen att en författare är bra?

Baudelaire

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Vad som är speciellt: bra poet i allmänhet (laddade dikter med svindlande känslor och insikter), gestaltar det moderna livet (bl.a. det moderniserade Paris, en brytningstid). 2) Om Baudelairens liv och diktning. 3) Nydanande inslag samt klassiska och romantiska inslag. 4) Baudelaire ger skönheten en ny sida. 5) Realistiska inslag: dikter om här och nu i stället för ideal verklighet, motiv från den moderna stadens frestelser och faror, temat leda och ångest. 6) Dekadens: överciviliserad skönhetsyn i stället för naturlig, klassisk och romantisk skönhet. 7) Kraftiga effekter i dikterna som chockerar läsaren, t.ex. överraskande vändningar, brutalt bildspråk och chockerande realism. 8) Sammanfattning: livet framstår som en modern myt.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Dikterna är inte så värst svåra; däremot kan det i många dikter vara svårt att hitta det som oftast förknippas med Baudelaire: storstaden, det fula, brutalt bildspråk etc. Det syns tydligt i ett fåtal dikter, men i många är det svårdetekterat. Man måste också leta efter det dekadenta, de kraftiga effekterna, fula och brutala bilder sett utifrån en romantisk och klassisk skönhetsbild (näktergalar etc). Gestaltningen av känslor och insikter, bildspråket, formsäkerheten, träffsäkerheten etc gör dikterna mycket underhållande.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Baudelaire diktar om människans leda, hennes simpla och lumpna sidor, själens oro p.g.a. storstaden, vår längtan till något högre, skönhet i en förfinad kultur, dekadenta känslor, behov av starka och raffinerade effekter. Låt eleverna i grupper arbeta med ett antal dikter och visa hur det gestaltas samt diskutera följande. (Här antas att de flesta elever lever i ett utpräglat stads-samhälle.)

Hur ofta känner vi tristess och leda? Varför gör vi det? Hur ofta kommer våra lumpna sidor fram? Hur betar vi oss då? Vad beror de sidorna på? Varför är det så svårt att kontrollera dem ibland? Hur kan man stävja dem? Hur mycket påverkas vi av staden och dess lockelser: shopping, flashiga skyltfönster, hänga på/vid kaféer, snabbmatställen, barer etc? Är vi i behov av starka effekter, behöver vi det för att bli gripna? Varför det i så fall, har vi blivit för luttrade? Vad har vi för syn på skönhet? Strålar skönheten från en veckotidning med välgjorda reklambilder lika starkt eller rentav starkare för oss än från naturen? Behöver vi mer raffinerad skönhet än naturen bjuder på? Vad är t.ex. människors syn på retuscherings? Arbetet kan leda fram till en uppsats med ämnet ”Skönhet i vår tid”.

Eleverna kan också arbeta med historia och fördjupa sig i Paris kraftiga moderniseringar under Baudelairens tid.

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna arbeta med några Baudelairedikter och studera lidelser, laster, leda, hjärnspöken, stadsmotiv, fula och äckliga motiv m.m. i stället för klassiskt sköna bilder och motiv som tappra krigare, änglar, höstlöv, gripande natur etc. Låt dem också finna kraftiga effekter och tecken på dekadent skönhet? Man kan i helklass utgå ifrån dikten på s. 294. Eleverna kan gärna jämföra med en Keatsdikt e.d. för att tydligare se skillnaden. Det kan utmynna i en jämförande dikt-

analys mellan romantikens poesi och Baudelaires.

Sammanfattning

Är Baudelaire en bra poet? Är hans negativa inställning i dikterna fascinerande eller mest frånstötande? Ligger det något i hans syn på skönheten för den moderna stadsmänniskan? Är dikterna sköna, eller gör det negativa och ibland äckliga dem fula? Få poeter har haft sådant inflytande i europeisk poesi. Är han så bra? Vad föredrar eleverna: romantikens dikter eller Baudelaires?

Dickens

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Jämförelse med Balzac. 2) Kort om Dickens liv fram till genombrottet. 3) *Oliver Twist*: handling. 4) Samhällskritik i några romaner. 5) Stildrag. 6) Brister i romanerna, bland annat p.g.a. följetongsstilen, fast ändå bra litteratur.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Dickens romaner är lättlästa och fängslande p.g.a. spänning, huvudpersoners öden som framkallar medkänsla, fascinerade karaktärer, cliffhangers etc. Att de flesta romaner är rätt långa ska inte hindra elever att läsa och finna dem klart underhållande. I stort sett alla fungerar bra, även om *Pickwickklubben* saknar något av de andra romanernas spänning (något den tar igen i humor).

Mänskligt perspektiv

Dickens fångar i romanerna många mänskliga sidor: individers svåra upplevelser såsom utsatthet och kamp; dåliga sidor såsom utnyttjande av andra (särskilt barn), råhet, hyckleri; personers mognad och väg till att bli en del av samhället; sunda karaktärsdrag som humor, optimism; och mycket annat. Inte minst talar Dickens till läsarens mänskliga känslor: rädsla, ilska, medkänsla.

Låt eleverna i grupper studera en roman (per grupp). De kan antingen läsa hela eller ta reda på saker om den genom handböcker och uppslagsverk. Vilka känslor, karaktärsdrag och andra mänskliga egenskaper gestaltas genom handlingen och karaktärerna? Vilka känslor hos läsaren väcker handlingen till liv?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Dickens visar i realismens anda upp samhället från alla möjliga sidor, inte minst dess sämre sidor. Låt eleverna närmare studera samhällskritiken i böckerna, lämpligtvis dem eleverna arbetar med i uppgiften ovan. Tillsammans med historia kan de fördjupa sig i alla samhällsbrister som uppstod i det nya industriella och kapitalistiska England. Dessutom kan de diskutera i vilken mån sådana problem fortfarande lever kvar eller om vårt samhälle har andra uppenbara samhällsproblem.

Litterära verktygsmedel

Använd gruppbildningarna från uppgifterna ovan. Låt eleverna studera bokens stilmedel med

hjälp av läroboken och genom att läsa ett kapitel. Hur gestaltas följande: miljö- och personskildring, iögonfallande karaktärer, skräckromantik i realistisk vardag, sentimentalitet (t.ex. stark medkänsla för utsatt huvudperson, snyfthistorier, idylliska slut etc), kvickhet och träffande iakttagelser, cliffhangers, följetongsteknik.

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Övrigt

Eleverna arbetar lämpligast i grupper med varsin roman, enligt uppgifterna ovan. De kan till sist redovisa sin roman för resten av klassen: bokens handling och de specifika uppgifterna ovan.

Sammanfattning

Dickens var oerhört populär på 1800-talet. Hur bra är han enligt eleverna? Och vem föredrar de, Dickens eller Balzac? Och varför? Vad verkar vara bäst hos Dickens om man måste välja: de spännande historierna, de gripande levnadsödena, samhällskritiken, de fascinerande karaktärerna (både vänliga och elaka) eller förmågan att berättartekniskt fånga läsaren?

Charlotte Brontë – Jane Eyre

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Handling. 2) Teman, stildrag och motiv: huvudpersonens utveckling till samhällsmedlem, spänning p.g.a. motgångar, samhällskritik m.m.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Boken är lättläst och spännande, i stil med en Dickensroman.

Mänskligt perspektiv

En grundläggande idé i verket är huvudpersonens mognad och utveckling till att bli en samhällsmedlem, i det här fallet en kvinnas väg mot giftermål och självständighet. En del av det temat handlar om att finna en partner som både älskar henne och respekterar hennes känslor och egensinnighet. Låt eleverna visa hur det kommer till uttryck i handlingen samt jämföra den tidens utveckling till respekterad kvinnlig samhällsmedlem med vår tids.

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Eleverna kan med hjälp av ett gediget referat eller att läsa hela boken dels studera samhällskritiken när det gäller behandlingen av barn (Janes upplevelser som barn). Dels kan de studera flickors och kvinnors roll och förväntningar i samhället. Vilka roller tilldelas Jane i romanen? Hur bemöts hon av olika personer? Vilka förväntningar har de på henne? Vilka förväntningar och förhoppningar har hon på livet? Låt eleverna också jämföra med flickor och kvinnor i dagens Sverige. Vad finns det för likheter och skillnader på bemötanden, förväntningar, roller etc?

Eleverna kan även studera viktorianismen i romanen, den borgerliga prydhetskänsla som

fanns i främst i England men till viss del även i andra länder. Det farliga, sexuella, adliga etc måste tämjas. Arbetet kan utvecklas till ett projekt med historia där eleverna studerar fenomenet med hjälp av flera romaner; i läroboken nämns viktorianismen i *Svindlande höjder*, *Dr Jekyll and Mr Hyde* samt *Dracula* men det finns förstås många fler exempel.

Litterära verkningssmedel

Låt eleverna studera hur spännande, gripande och emotionella känslor (för läsaren) skapas genom handlingen, karaktärer och miljöer. Hur realistiskt är det? Är det något som i stort sett bara förekommer i böcker och på film, eller kan det hända i verkligheten? Jämför romanens dramaturgi med en modern film där man och kvinna ska ”få” varandra. Vad finns det för likheter och skillnader i uppbyggnad och lösning av händelserna?

Eleverna kan också studera blandningen mellan romantik och realism i romanen. Vilken rekvisita har hämtats från den gotiska romanen och annan romantisk litteratur; vad är realistiska motiv i romanen?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Övrigt

Eleverna kan i ett fördjupningsarbete studera några kvinnliga realistiska författare som behandlar kvinnans roll i samhället i sina böcker: Charlotte Brontë, George Sand, Elizabeth Gaskell, Fredrika Bremer, Sophie von Knorring, Camilla Collett m.fl.

Sammanfattning

Är *Jane Eyre* en spännande och intressant roman? Kan filmvärlden fortfarande hämta inspiration från henne och hennes författarkollegor?

Romantiskt-realistiska berättare i Frankrike och Storbritannien

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om ”romantisk realism” – begreppet är inte helt vedertaget men används av pedagogiska skäl i läroboken. 2) Frankrike: Dumas d.ä., Verne, Sand, Musset, Mérimée, Sue. 3) Storbritannien. Äventyrs- och skräckböcker: Marryat, Stevenson, Kipling, Stoker. Barnböcker: Grahame, Carroll. Detektivromaner: Collins, Conan Doyle. Science fiction: Wells.

Arbetsuppgifter

Låt eleverna arbeta med några av författarna ovan och undersöka diverse teman och motiv i de böcker som nämns i läroboken. Låt dem exempelvis arbeta med en författare per grupp. Först kan de ta reda på mer om de böcker som nämns, sedan se vilka av motiven nedan som finns med och hur de gestaltas i respektive bok.

- Rafflande äventyr
- Exotiska miljöer
- Historisk miljö

- ”Demoniska” personer (t.ex. kapten Nemo, greve Rudolph, John Long Silver, Sherlock Holmes)
- Skräckmotiv
- Teknikens under
- Kärlek
- Barn- och ungdomsmotiv
- Realistiska samhällsmotiv (t.ex. teknik och upptäckarlust hos Verne, feminism hos Sand, underklassmiljöer hos Sue, mögnadsmotivet hos Kipling, borgarens dubbelnatur i *Dr Jekyll och Mr Hyde*, vetenskaplig slutledningsförmåga hos Conan Doyle, sexualmoral i *Dracula*)

Tolstoj – Krig och fred och Anna Karenina

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om Tolstojs liv. 2) Kort om stildrag i *Krig och fred* och *Anna Karenina*: flera handlingar, filosofiska frågor om livet, bred samhällsskildring vävs samman. 3) *Krig och fred*: översiktligt innehåll. 4) *Anna Karenina*: handling, temat lögn och förställning kontra livet, Annas tragik, Levins svåra brottnings med livet. 5) Andra böcker.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Krig och fred och *Anna Karenina* är långa men inte svårlästa utan tvärtom rätt lättlästa och mycket fängslande; det är mycket svårt att slita sig när man kommit in i handlingen och personernas fascinerande och gripande öden. Böckerna är mycket underhållande. För elever som verkligen gillar läsning är de att rekommendera. Tolstojs övriga böcker är kortare och också klart läsvärda.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Att hitta rätt i livet och därmed finna ro är ett centralt motiv i båda böckerna – att följa vad man kunde kalla ”hjärtats väg” i stället för det förnuftsmässiga, moraliskt anständiga och ”korrekta” livet, vilket har en förmåga att döda de sanna känslorna. Pierre, Natasja och Furst Andrej i *Krig och fred* samt Anna, Vronskij, Levin och Kitty i *Anna Karenina* kämpar förtvivlat för att ”leva”, att finna ”det sanna” livet i stället för att leva så som förnuftet och konvensen säger att man ska leva. Eleverna kan arbeta med antingen en av böckerna eller båda; *Krig och fred* är svårare att arbeta med eftersom den är mer komplex och uppsplittrad. Låt dem med hjälp av läroboken och gedignare referat (eller kanske filmatiseringar) se vilka livsproblem huvudpersonerna brottas med, i synnerhet vad gäller att finna rätt väg i livet. Vilka svårigheter upplever de? Hur försöker de lösa dem? Hur bryter de mot konvensen och förnuftet? Vilka finner svar på sina problem och sitt livsgrubbel, och hur gör de det?

Låt eleverna också diskutera följande. Är några av huvudpersonernas livsproblem aktuella i dag? Hur lätt är det att fastna i konvensen (t.ex. kravet att man ska träffa en partner från rätt samhällsskikt, få så och så många barn, tycka på det eller det sättet, ha en passande livsstil o.s.v.)? Hur ska en normal svensk – vare sig en ingrodd sedan generationer eller relativt nyinflyttad – leva och tycka enligt konvensen? Varför kan det vara svårt att bryta sig ur sådana normer? Enligt Tolstoj (åtminstone i *Anna Karenina*) står ett sant liv mot ett liv i förställning. Har Tolstoj rätt – finns det förljunga liv, eller är det bara något romanförfattare behöver för intriger? Inne-

bär ett liv enligt konvensans regler i dag till viss eller stor del ett liv i förljugenhet? Hur ska man göra för att finna rätt i livet, finna ”hjärtats väg”? Har Tolstoj rätt i att moralisk instinkt leder oss rätt medan förnuftet för oss vilse, så som det står på s. 305 i läroboken?

Hur skapas de oskrivna regler som konvensans, anständighet, passande livsstil etc innebär? Hur uppstår de i samhället? Hur lever de kvar? Hur lyckas de dominera människor, få folk att följa dem? Hur fungerar egentligen gruppsytryck, även om man tycker att det man gör är fel? Konvensans, moraliska ”regler” vad man ska tycka och tänka, skvaller o.d. betyder ändå mycket för oss? De är viktiga ”samhällsfunktioner” även om de ibland kan på ett sätt ”förtrycka” individer. Varför är de det, och hur viktiga? Hur många människor klarar sig utan sådant?

Litterära verktygsmedel

Tolstoj är lite av den perfekta berättaren. Hur gör han för att berätta så fängslande? Han lyckas balansera mängder av händelser och personer med en helhet för romanen. Han fångar alla karaktärer så att de blir levande. De idéer han vill förmedla strålar fram på ett levande sätt. Men finns det något på ett mindre plan, i själva berättandet? Låt eleverna studera ett avsnitt i *Krig och fred* eller *Anna Karenina* och studera berättartekniken. Hur mycket märks berättaren, hur mycket dialog respektive berättande är det, hur skildras personer och miljöer, hur ofta får personers tankar tränga fram, och fogas de smidigt in i berättelsen? Läraren kan gärna fylla på med fler frågor.

Sammanfattning

Tolstoj var bredvid Zola sin tids mest erkända författare. Är han så bra? Verkar de berättelser och livsöden han skildrar intressanta, gripande och fängslande?

Dostojevskij

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Kort om Dostojevskijs liv och författarkarriär. Huvudteman i romanerna. 2) Psykologisk ”analys” i *Dubbelgångaren*. 3) *Anteckningar från ett källarbåt*: splittrad person och kristallpalatset. 4) Stil, psykologi, teman och idéer i de fem stora romanerna. 5) *Brott och straff*: övergripande handling, psykologisk analys, stildrag, idéer. 6) *Bröderna Karamazov*: spänning p.g.a. mordhistoria fast idéerna är viktigare, handling, idéer, Legenden om Storinkvisitorn.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Av de stora romanerna är *Brott och straff* och *Idioten* mest lättlästa; de är långa men inte direkt svåra. Alla av de fem tjocka romanerna är klart underhållande p.g.a. gripande öden, spännande avsnitt, stora idéer m.m. *Brott och straff* är nog mest lämplig för eleverna. *Dubbelgångaren* är fascinerande men något trög; den är dock kort och ger en bra inblick i Dostojevskijs bild av en människas psykologi. *Anteckningar från ett källarbåt* har inte så mycket till berättelse, men huvudpersonens tankar är desto intressantare.

Mänskligt perspektiv

Människans psykologi – särskilt när själen är osund, i obalans, sjuk – är grundläggande i många

av Dostojevskijs böcker. I *Dubbelgångaren*, *Anteckningar från ett källarhål*, *Brott och straff* samt *Bröderna Karamazov* (Ivan) visar Dostojevskij upp personer med psykologisk obalans, med splittade själar. Låt eleverna studera hur det tar sig uttryck i böckerna samt diskutera hur och varför människor ibland hamnar i psykisk obalans (utan att nödvändigtvis bli riktigt sjuka, t.ex. deprimerade, psykotiska etc). Hur kan man komma i balans igen? Är psykiska problem månnntro vanligare i vår moderna tid än förr då man kunde förtrösta sig på gudar och annat?

Ett grundtema i *Brott och straff* är hur Raskolnikov till slut så att säga finner ”hem” efter att ha farit vilse i tillvaron. Vilka idéer har fört Raskolnikov vilse? Hur blir han av det? Hur tar det sig uttryck i bokens handling? Vad får honom att finna hem? Hur tar det sig uttryck i bokens slut (se citatet i läroboken, s. 309)? Låt eleverna diskutera hur stor roll samvetet spelar hos en människa? Vad finns det mer för mekanismer i själen som gör att vi inte blir skurkaktiga eller på något sätt som den övermänniska Raskolnikov vill bli?

I *Anteckningar från ett källarhål* tillhör huvudpersonen de förnuftiga, men han menar att även de förnuftiga till slut kommer att förkasta och göra uppror mot det förnuftiga, t.ex. ett förnuftigt ordnat samhälle? Låt eleverna diskutera ifall han har rätt? I så fall, varför vill inte människan vara perfekt och ha en perfekt värld?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Dostojevskij luftar en mängd idéer i sina romaner. Idéerna handlar om det moderna samhället – omformningen till ett modernt samhälle och hur dess individer är – och har sitt ursprung främst i upplysningen. Dostojevskij är klart negativ mot dem; han menar att de har importerats från Västeuropa och att de inte passar Ryssland (om ens något samhälle). Han kallar dem bl.a. nihilism och låter dem i *Anteckningar* symboliseras av kristallpalatset. Nihilism, så som ordet användes i Ryssland, innebär ungefär: misstro mot religionen, auktoriteter och traditionella föreställningar, utilitarism eller rentav idén att moraliska värden inte behövs, individens frihet i stället för del av en gemenskap, tilltro till naturvetenskapen och framstegstanken, revolutionär omformning av samhället.

Låt eleverna studera hur idéerna kritiserats i *Anteckningar*, *Brott och straff* samt *Bröderna Karamazov*. De kan också med historia fördjupa sig i omvandlingen av samhället i Europa och de idéer som därmed florerade, framför allt radikaler och dem som var skeptiska till det nya. Samhället har omformats enligt radikalernas önskan (om än inte så snabbt som de kanske önskat) med förlust av värden, tilltagande ateism, en rätt utilitaristisk moral, nyttotänkande, stor tilltro till vetenskapen och framstegstanken m.m. Låt eleverna diskutera om de tycker att utvecklingen har gått åt rätt håll eller om Dostojevskij har rätt i sin kritik.

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna studera hur psykisk obalans kommer till uttryck hos Raskolnikov och källarmänniskan genom att läsa ett avsnitt i böckerna; hjälp finns i läroboken på s. 306f och 308f. Hur talar de mot sig själva, hur går deras tankar, har de särskilda drömmar, hur resonerar de, hur agerar de, hur reagerar de, får de särskilda infall? Lyckas Dostojevskij få fram den psykiska obalansen på ett bra sätt? Ett bra avsnitt bland många i *Brott och straff* är del 2, kap. 6.

Låt eleverna också i *Brott och straff* (t.ex. kapitlet ovan) studera nyanseringar i samband med dialoger (se läroboken s. 308), t.ex. ”– Han mår bra! Ropade Zosimov glatt...”, för att ta ett enkelt exempel. Vad skapar det för effekter för berättelsen och läsaren?

Vad är det för miljö som skildras i boken, hur skildras den? Känner man en koppling mellan miljön och Raskolnikovs inre, så som det står i läroboken på s. 309? Känner man i skeendena och berättandet av den febrighet som råder hos Raskolnikov?

I den mån eleverna läser hela romaner kan de studera hur mycket fokus det ligger på huvudpersonen i *Dubbelgångaren*, *Anteckningar* samt *Brott och straff*. Vad skapar det för känsla hos läsaren?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Är Dostojevskij en intressant författare? Belyser han intressanta sidor hos människan och samhället? Gestaltar han det på ett fångslande sätt? Vad anser eleverna om hans syn på gott och ont, traditionellt och modernt?

Fontane – Effi Briest

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Teman i Fontanes romaner. 2) *Effi Briest*: handling, romanens konflikt, tragik.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Boken är lättläst. Den är klart underhållande om man gillar realistiska romaner; en del elever tycker den är rätt tråkig, andra att den är jättebra. Det är hur som helst klart gripande att följa Effis öde.

Mänskligt perspektiv

Otrohet är ett evigt tema i litteraturen och verkligheten. Låt eleverna studera varför det sker i *Effi Briest* och vad konsekvenserna blir samt diskutera följande. Varför är människor otrogna? Har vi rentav för stor tro på kärlekens och äktenskapets helgd? Är det naturligare att människor skiljer sig och skaffar ny familj sisådär var femte år, såsom man ibland säger om dagens Sverige? Gifter vi oss ofta med fel person? Varför i så fall?

Låt eleverna också diskutera Effis egensinnighet och levnadsglädje, och hur den kommer i kläm i den stela och trångsynta staden där konvensansens regler tycks regera. Hur vanligt är det att levnadsglada människor befinner sig i fel miljö? Vad ska de göra ifall de t.ex. är gifta och därmed bundna vid platsen? Skilja sig, vara otrogna, skaffa hobbies?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Hedersbegreppet är centralt i *Effi Briest*. Låt eleverna studera hur det kommer till uttryck i romanen. Låt dem också diskutera varför det kan ha varit så starkt då och i den miljön samt vad det finns för hedersbegrepp i dagens Sverige och vad det kan få för konsekvenser.

Med historia och kanske samhällskunskap kan eleverna studera äktenskap då (för omkring 100 år sedan, i Sverige) och nu, både synen på äktenskap och hur det fungerade i praktiken. Det finns t.ex. en mängd fördomar i vår tid – att man inte fick skilja sig då, att kvinnan var låst

i äktenskapet, att det bara handlade om barn, att preventivmedel inte fanns, att kvinnor inte gjorde aborter m.m. Mycket av det är överdrivet eller rentav fel – av många skäl. Eleverna kan till det studera ett antal romaner där äktenskap spelar en central roll; det finns hur många som helst från 1800-talet.

Litterära verkningsmedel

Effi Briest är en naturalistisk roman såtillvida att den vill skildra problem i sin samtid och väcka debatt. Kan en sådan roman fortfarande väcka debatt? Är det en intressant och viktig del av litteraturen, att väcka debatt? Eller ska litteratur främst roa, ge känslor av spänning, skönhet etc?

Sammanfattning

Är *Effi Briest* en bra och intressant roman?

Melville – Moby Dick

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Från bortglömd till klassiker. 2) *Moby Dick*: realism, övergripande handling, symbolik, tolkningsmöjligheter.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Boken är lång och det finns mycket om sjöfart, valfångst o.d. vilket nog är rätt tröttnande för en elev. Å andra sidan finns det en grundläggande laddning och spänning i boken, och de realistiska avsnitten har en frisk känsla: det luktar hav, man känner vind och sol.

Mänskligt perspektiv

Genom kapten Ahab och hans kamp gestaltar romanen en stark mänsklig företeelse: besatthet. Låt eleverna arbeta med en rad frågor. För några av frågorna kan mer gedigna handböcker behövas eller lite spekulation. Varför är kapten Ahab besatt av Moby Dick? Vad får besattheten honom att göra? Vad är han beredd att göra för sin besatthet? Vad måste han offra? Vad kräver han av sin omgivning? Vad leder besattheten slutligen till? Ge andra exempel på besatta människor och vad människor blir besatta av. Varför blir människor besatta av något? Var går gränsen mellan besatthet och starkt intresse för något? Hur ser omgivningen på sådana personer? Vad finns det för för- och nackdelar med besatthet? Kan det t.ex. vara en positiv drivkraft? När går besatthet för långt?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Kapten Ahab styr sitt fartyg med total auktoritet. Auktoritärt styre förordas sällan i dag. Men det har säkert sina fördelar. Låt eleverna i grupper diskutera om för- och nackdelar med auktoritärt styre. Exempel är läraren i klassrummet, vid grupparbeten, i militären etc.

Man kan tolka boken som människans kamp med och mot naturen. Med naturkunskapen och historia kan eleverna studera människans förhållande till naturen i olika tider. Har människan någonsin levat i symbios med naturen? Hur har människan genom tiderna försökt att tämja och förädla naturen genom tiderna? Hur har naturen slagit tillbaka när människan har försökt att

tämja den för mycket? Vilka drivkrafter i det moderna samhället skapar miljöförstöring? Hur kan människan skapa ett ”hållbart” förhållande till naturen? Eller är det omöjligt, och varför i så fall?

Litterära verknytningsmedel

Valen symboliserar något mer än sig själv, en val. Valens symbolik är en viktig del av berättelsen. Bl.a. laddas berättelsen av det: den får fler betydelseskikt, den blir mer spännande, mer fångslande. Läraren kan eventuellt gå igenom hur symboler används i litteratur, men det kan vara komplicerat. Däremot kan eleverna arbeta med hur symboliken skapas i *Moby Dick* (genom att valen är vit, genom att den sänker skepp som försöker döda den, genom kapten Ahabs besatthet, genom hela handlingen). Genom det arbetet kan man se hur symbolik fungerar i andra berättelser och eventuellt dikter. Kommer eleverna på andra konstverk – böcker, dikter, filmer, lätttexter, målningar etc – där symbolik spelar en viktig roll? Hur uppstår symboliken och vad har den för effekt?

Arbete med andra ämnen

Se Samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Är *Moby Dick* en intressant roman? Vad symboliserar valen och kapten Ahabs besatthet vid valen egentligen?

Huysmans och Wilde – Mot strömmen och Dorian Grays Porträtt

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Mot naturalismen. 2) *Mot strömmen*: handling, tema (dekadens, skönhetskänsla) och aktualitet. 3) *Dorian Grays porträtt*: handling, tema, aktualitet. 4) Om Wildes övriga verk.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Mot strömmen är intressant, men den har inte en direkt spännande handling. Vissa delar är lite svårästa p.g.a. skildringar av konst och författarskap. *Dorian Gray* är lättläst och underhållande p.g.a. den spännande handlingen och Wildes lite lustiga stil.

Mänskligt perspektiv

De två romanerna gestaltar ett par särskilda mänskliga egenheter. I båda finns en känsla och lust att uppslukas av skönhet och estetisk njutning. I *Mot strömmen* drar sig huvudpersonen undan samhället. Ett grundtema i *Dorian Gray* är viljan att inte åldras utan vara ständigt ung.

Låt eleverna i grupperna undersöka hur de tre temana gestaltas i romanerna och diskutera följande. Varför väljer en del människor att dra sig undan samhället, andra människor eller ett ”normalt” liv? Vad avgör om något är vackert: harmoni, betraktaren, naturliga former, kraftiga effekter, samtidens mode och normer, prunkighet, klarhet etc? Hur viktigt är skönhet för oss människor? Har vissa bättre skönhetssinne än andra? Varför i så fall? Vad ger oss skönheten? Vad fyller den för behov? Är människan i grunden en nyttig eller en estetisk varelse? Är skönhet

det viktigaste när det gäller konst, eller är andra aspekter intressantare, t.ex. politiskt budskap, att det känns nytt, att konstnären är känd?

Varför vill en del människor inte åldras? Eller vill egentligen alla människor slippa åldras? Varför vill en del förbli unga? Vad ger oss ungdomen som inte ålderdomen kan ge? Vad å andra sidan kan livets äldre skede (säg efter 50) ge en (makt, rikedom, klokhet, ro)? Hur kan man komma över ålders- och dödsrädsla ifall man har det?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna även diskutera följande. Är upplevelser i vårt samhälle konstlade (d.v.s. på något sätt onaturliga, artificiella) p.g.a. teve, internet, gränslösa och snabba resmöjligheter etc? Varför blir det konstlat i så fall? Gör det upplevelsen sämre – eller kanske bättre?

Huvudpersonen i *Mot strömmen* avskyr sitt samhälle med dess småborgerlighet, ytlighet, nyttofixering, materialism etc. Är vår tid fortfarande så (d.v.s. materialistisk, småborgerlig)?

Ibland sägs det att vi i vårt samhälle som inget tidigare försöker vara unga så länge och så mycket som möjligt? Stämmer det? Försöker t.ex. vuxna vara unga genom att ha jeans, t-shirt, sneakers, lyssna på pop, bete sig ungdomligt etc? Vad mer finns det för tecken på att vuxna försöker vara unga i vår tid? Vad i vårt samhälle ger upphov till ett sådant beteende? Är det löjligt eller bra?

Litterära verkningsmedel

Är naturalismen tråkig, som Huysmans säger? Måste litteraturen innehålla skönhet, mystik, starka känslor o.d. för att vara intressant och bra?

Låt eleverna läsa ett avsnitt i *Dorian Gray* (eller något annat verk) och studera Wildes lite tillspetsade, lustiga, tänkvärda meningar. Vad är det som gör hans stil speciell? Vad ger det för känsla hos läsaren? Är det bra eller dåligt?

Sammanfattning

Hade Huysmans rätt i sitt uppror mot naturalismen; hade litteraturen dött annars? Vilken sorts litteratur föredrar eleverna: naturalistiska romaner eller Huysmans och Wildes dekadenta verk? Är de intressanta författare? Gestaltar de intressanta teman?

Conrad – Mörkrets hjärta

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Kort om Conrads liv och teman i hans romaner. 2) *Lord Jim*. 3) *Mörkrets hjärta*: handling, tolkningsmöjligheter, stildrag.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Mörkrets hjärta är rätt svårläst med lite dialog, rätt långa meningar och lite spänning. Å andra sidan är den kort. Och den har en suggestiv stämning vilket gör boken fängslande och underhållande även för gymnasieelever.

Mänskligt perspektiv

Marlow är mycket nyfiken på och intresserad av Kurtz när han är på väg upp för floden, även när han hör att Kurtz har förlorat fotfästet och sin moraliska förmåga. Låt eleverna diskutera varför något sådant lockar och intresserar. Sedan kan de utifrån tolkningen i läroboken på s. 324f diskutera följande frågor i grupper. Hur stark är naturen – djungelns urkraft – i människan? Är naturen innerst inne rå, mordisk, utan barmhärtighet, utan moral? Är människan därmed likadan innerst inne? Vad är mest mänskligt hos människan: naturens krafter och drifter eller civilisationens ordning, förädling, moral etc? Hur stark är civilisationens krafter – moral, ordning, organisation o.d. – jämfört med naturens krafter? Bryter naturen lätt ned det civilisationen byggt upp? Om eleverna läst hela boken kan de diskutera huruvida de tycker att det är den vilda naturen som har gjort att Kurtz har förlorat sin humanitet, om han bara har blivit galen, om han ser ett mer barbariskt tillvägagångssätt som mer vinstgivande för företaget eller om han blivit girig.

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Med historia kan eleverna fördjupa sig i kolonialismen i Afrika, bl.a. genom att läsa *Mörkrets hjärta*. Eller så kan de studera Europas möte med Afrika, vari kolonialismen och *Mörkrets hjärta* är en del. En del av arbetet kunde vara de frågor om moral och civilisation som boken skildrar, och hur européer rättfärdigade kolonialism med idéer om just högre civilisationsnivå och moral.

Litterära verknytningsmedel

Eleverna kan studera den lite snåriga stilen med få dialoger. Särskilt kan de leta efter beskrivningar av djungeln, såsom exemplet på s. 325 i läroboken. De kan också studera bokens symbolik (se uppgiften om *Moby Dick* för symbolik) och fördjupa sig i tolkningar av romanen. Vad symboliserar Kurtz, floden, mörkrets hjärta, orden "the horror"?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Övrigt

Eleverna kan göra ett fördjupningsarbete där de jämför Conrads bok med Coppolas film *Apocalypse now*, som bygger på boken fast utspelar sig under Vietnamkriget.

Sammanfattning

Är *Mörkrets hjärta* en intressant bok? Vad gör den intressant i så fall? Är det handlingen, är det nyfikenheten på Kurtz, är det idén att djungeln bryter ned civilisationen i Kurtz (om det nu är en korrekt tolkning), är det berättarstilen? Får man en kuslig känsla av djungeln?

Fransk symbolistisk lyrik – Verlaine, Mallarmé och Rimbaud

Huvudsakligt innehåll i läroboken

- 1) Allmänt om sekelskiftets litteratur och kultur – s. 318-321.
- 2) Om symbolistisk lyrik – s. 326.
- 3) Verlaine.
- 4) Mallarmé.
- 5) Rimbaud.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Svårighetsgraden är förstås väldigt blandad. Verlaine är rätt lättläst. Mallarmés dikter efter 1860-talet är mycket svåra om man är ute efter att förstå dikternas mening. En del av Rimbauds dikter är enkla, andra svårare. Prosadikterna tycker nog eleverna är svårast eftersom det är en oklar genre. Underhållningsvärdet varierar beroende på vad man gillar.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Verlaine och Rimbaud levde riktiga bohémiliv med ett klart avståndstagande från det normala borgerliga livet. Låt eleverna studera bohémens livsstil utifrån läroboken s. 318-321 och 327-331 samt eventuellt andra handböcker och uppslagsverk. Vad var det bohemen tog avstånd ifrån när det gäller borgerlig livsstil, borgerliga attityder och värderingar samt tidsandan präglad av förnuft och framsteg? Hur ville bohemer leva i stället, och vilka attityder och värderingar hyllade de? Exemplifiera genom Rimbauds och Verlaines liv. Hur klingar ordet bohém i dag? Vad associerar eleverna till? Jämför bohémernas liv med livet för många popmusikstjärnors liv eller hippierörelsen. Vilka värderingar och attityder är typiska bland ”vanliga” människor i dag när det gäller familj, arbete, anseende, konst m.m. (de flesta får anses leva ett rätt borgerligt liv i dag, vilken klass de än kommer ifrån). Vad finns det för likheter och skillnader mellan bohemer då och nu? Är konstnärers, poeters och popmusikers liv fortfarande fyllda av avståndstagande ifrån ett vanligt, normalt borgerligt liv? Anser eleverna att bohémilivet verkar lockande? Varför eller varför inte?

Vid fördjupning kan eleverna med historieämnet undersöka bohémfenomenet på 1800-talet noggrannare genom andra handböcker och romaner med bohémislag, t.ex. H Murger (*Från bohémens värld*), A Dumas d.y. (*Kameliadamen*), A Daudet (*Sappho*) och G du Maurier (*Trilby*). En god idé är att titta på Puccinis opera *La bohème* (hela operan, både scenuppsättningar och filmatiseringar, brukar gå att se på youtube. Filmen *Total Eclipse* handlar om Verlaines och Rimbauds förhållande (med Leonardo di Caprio som Rimbaud). Eleverna kan läsa eller se på *Jack* för att möta ett modernare försök att leva bohémiliv.

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna i grupper utifrån s. 318-321 och 326-331 skriva ned så många poetiska idéer och tekniker som möjligt, både om symbolismen allmänt och för respektive poet (l'art pour l'art, symboler, uppenbara något hemligt i tillvaron, romantiska inslag fast mer raffinerat, dekadent skönhetsyn, inspiration från Baudelaire, synestesier, fyra grunddrag enligt s. 326, Verlaines avstånd ifrån retoriken, hans känslöstämningar och klanger, Mallarmés rena poesi, och slutligen Rimbaud: poeten som visionär, förvirring av sinnen, nå det okända, symboliska bilder i stället för jagets upplevelser och tankar, nyskapande bildspråk).

Låt dem också arbeta med några dikter av poeterna och se i vilken mån idéerna och teknikerna ovan finns i dikterna.

Arbete med andra ämnen

Se ovan.

Övrigt

Man kan också studera något som kan liknas vid bohémiliv från andra tider och kulturer: Ca-

tullus, De sju från bambulunden (se forntidens Kina), Li Po, vaganterna, beatförfattare, Klara-bohemen och många fler.

Sammanfattning

Är Verlaine, Rimbaud och Mallarmé bra poeter? Är de symbolistiska idéerna intressanta? Båddar det för bra poesi? Är bohemlivet lockande?

Rilke

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Rotlöst liv i Europa. 2) Dikten *Pantern*: förtätning till ögonblickskänsla och tragisk laddning. 3) Inspirationsögonblick till *Duinoelegierna* och *Sonetterna till Orfeus*. 4) Om Rilkes Orfeus och änglar. 5) Symbolistiska drag. 6) *Duinoelegierna*: grundtemat döden och hur livskänslan blivit torftig, temat splittring mellan människa och omvärlden. 7) *Sonetterna till Orfeus*: temat omvandling av tingen från något främmande till något innerligt.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Rilke är en rätt svår poet; det gäller särskilt *Duinoelegierna*. Hans poesi är dock mycket fångslande och laddad.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna i grupper arbeta med den första elegen – eller centrala delar av den, den är svår men bland de enklare i samlingen – och visa hur diktsamlingens teman (människan som främling i världen, förnekande av döden, räddning genom änglarna, skönhetsens roll etc) gestaltas samt diskutera följande. Vad betyder döden för oss i dagens Sverige? Undviks sådant som har med döden att göra? Varför i så fall? Betyder det att livskänslan drabbas, blir mindre intensiv? Varför eller varför inte? Gör förnuft och medvetande att människan är splittrad i tillvaron och inte helt och direkt delaktig i naturen? För oss teknik, civilisation och jakt på lycka i form av ägodelar och trygghet (traditionell borgerlig lycka) bort från harmoni med världen? Förlorar tingen i andligt värde av att vara köpta varor?

Änglarna som poeten kan framkalla kan hjälpa oss att återfinna harmonin, menar Rilke. Poesin är alltså ett sätt att ”rädda” människan. Vad finns det mer för sätt att finna harmoni med tillvaron i sin helhet (kanske idrott, yoga, zenkonster, dans, uppträdande)?

Enligt symbolismen och i synnerhet Rilke har poeten och poesin kraften att återge tillvarons mer hemliga samband. Vad är det egentligen i poesin som kan ha en sådan förmåga? Låt eleverna spekulera. Kan man jämföra den symbolistiska poeten med en religionsstiftare, en profet, en schaman? Har vi en sådan syn på poesin i dag? Om inte, hur kunde det vara möjligt för bara 100 år sedan? Vad i samhället har gjort att poesin och poeten inte har samma betydelse som då (då sågs t.ex. en Heidenstam som något förmer än andra människor, dels som kändis förstås, men dels just som poet)? Vad saknar vi i poetisk insikt, kunskap eller tro i dag?

Litterära verkningsmedel

Eleverna kan studera tilltal i den första Duinoelegin eller andra poetiska effekter i samlingen,

men det är ganska svårt. Mer givande är kanske att närläsa *Pantern*, s. 332 i läroboken. Hur skapas ögonblickskänsla, laddning, förtätning, spänst, tragik, spänning mellan kropp och själ m.m. i dikten?

Sammanfattning

Är Rilke en bra och intressant poet? Är idéerna i *Duinoelegierna* och *Sonetterna till Orfeus* viktiga? Stämmer de?

Wedekind och Schnitzler

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Kort om Tyskland då. 2) Hauptmann. 3) Wedekind: naturalistiskt innehåll och symbolik i stil, *Vårens uppvaknande*, Lulu-dramerna. 4) Kort om Österrike då. 5) Schnitzler: subtilt erotiskt spel i *Anatol* och *Ringlek*.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Inget av dramerna är direkt svåra. Dramerna är intressanta och underhållande p.g.a. den laddade känslan med erotiska problem.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Sexualiteten är en av människans starkaste drifter, men den har också en viktig del i det sociala livet eftersom den skapar och upprätthåller band mellan människor, t.ex. familjer. Wedekind problematiserar sexualiteten i förhållande till det sociala livet, och Schnitzler visar på erotiskt spel i det sociala livet. Låt eleverna i grupper diskutera följande.

Vad är problematiken i *Vårens uppvaknande*? Vad är konflikten mellan sexualitet och det sociala livet? Är liknande problem fortfarande aktuella i Sverige och andra länder? Vad är den tragiska konflikten mellan samhälle och sexualitet i Lulu-dramerna? Vad har samhället för problem med det genuint naturliga och sexuella, något som återkommit i många samhällen genom historien (men inte alla)? Måste samhället tämja, styra, kontrollera naturen i oss? Är människan som samhällsvarelse rädd för eller pryd över kroppsligheten när det gäller allt från hud, hår och nakenhet till kroppsvätskor, svett, kiss, avföring, toalettbesök? Hur är förhållande mellan sex/kropp och samhället i dagens Sverige? Är det avslappnat, finns det en pryd känsla, är det exploaterat av marknaden och reklam etc?

Låt eleverna studera handlingen i Schnitzlers *Ringlek* och diskutera följande. Styr människan mer eller mindre okontrollerat av sina drifter? Vilka drifter i så fall? Kan, som t.ex. Freud menar, konflikter uppstå hos människor när de försöker kontrollera sina drifter för mycket?

Litterära verkningsmedel

Sammanfattning

Är Wedekind och Schnitzler intressanta dramatiker?

Tjechov

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om Tjechovs dramatik. 2) Brott med klassisk dramaturgi. 3) *Körbärsträdgården* och *Måsen*. 4) Realism och naturalism. 5) Undertext, stämningar, symboler.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Dramerna är lättlästa. Men de är inte särskilt spännande p.g.a. brist på dramatisk spänning. Bäst för gymnasieelever är nog *Måsen*.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

De fyra dramerna fångar många tankar och känslor, men här tas bara ett perspektiv upp, synligt i både *Måsen* och *Körbärsträdgården*: känslan av misslyckande på olika sätt – att man har levt men inte har åstadkommit något direkt stort, att man inte har framtiden för sig, känslan av att ens klass är dömd eller förbi, att ens levnadssätt, vanor och beteenden (ens etos) är ute.

Låt eleverna studera handlingen i *Måsen* och *Körbärsträdgården* samt diskutera följande frågor. Kan man ändra på grundläggande levnadsvanor? Hur svårt är det? Hur kan man komma över eller förbi känslan av misslyckande? Hur kan man ändra riktning i livet när det är svårt eller går dåligt? Hur gör man för att inte bara bli resignerad och låta det gå utför eller åt så att säga ingenstans?

Med historia kan eleverna även studera adelns nedgång i Ryssland kring sekelskiftet.

Litterära verkningsmedel

För att undersöka Tjechovs dramaturgi behöver man nog läsa ett helt drama. Då kan eleverna få undersöka hur Tjechov arbetar med undertext, stämningar, symboliska ljud och händelser och annat i stället för traditionell spänning genom dramatisk uppbyggnad mot ett klimax.

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Är Tjechovs dramatik bra och nervig trots bristande dramatisk spänning?

Tidig realism i Norden – Bremer, von Knorring, Almqvist, Collett, Bjørnson, Kivi

Arbetsuppgifter

Låt eleverna studera hur författarna i de romaner som nämns i läroboken låter karaktärer utmana, komma i kläm med eller anpassa sig till verklighetens och samhällets normer och krav?

Runeberg – Fänrik Ståls sägner

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Dikter och andra versberättelser. 2) *Fänrik Ståls sägner*: allmänt om verket, idealisering och realism, general Sandels och Sven Dufva, bevingade fraser.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Boken är inte särskilt svårläst. Versen är medryckande och många kapitel är klart underhållande.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna arbeta i grupper med följande. Runeberg ger en rätt heroisk bild av kriget. Varför är det så ovanligt i moderna krigsskildringar, i både böcker och filmer? Läs kapitlet om general Sandels och Sven Dufva. Hur idealiseras händelserna i kapitlena? Ge exempel på krigsfilmer där en Sandels och en Sven Dufva finns med, d.v.s. befälet med stort mod och dumbommen som räddar situationen (det behöver inte vara så att generalen överlever och dumbommen dör i filmerna). Varför är sådana karaktärer populära att skildra? Ge exempel på andra typpersoner i krigsfilmer.

Mod, plikt och äregirighet är – åtminstone var – viktiga egenskaper i krig. Men vilken är viktigast? Låt eleverna spekulera. Hur märks de tre egenskaperna i olika krigsfilmer, både sådana som berättar en spännande historia och dels sådana som är kritiska mot krig genom att studera dess negativa sidor? Ge några exempel på krigsfilmer där egenskaperna syns på olika sätt.

Varför är krigsskildringar så populära? Vad i kriget verkar locka skribenter och läsare. I våra tider finns det t.ex. ingen gräns på böcker (främst fackböcker) om andra världskriget.

Litterära verknytningsmedel

Fänrik Ståls sägner är skriven på flera versmått. Låt eleverna studera versen i några kapitel: rytm, rimschema m.m. Är versen medryckande, flyter den bra?

Arbete med andra ämnen

Med historia kan eleverna studera hur kriget gick till i jämförelse med *Fänrik Ståls sägner*.

Sammanfattning

Är *Fänrik Ståls sägner* ett underhållande verk, eller känns det konstigt med Runebergs heroisering och idealisering av kriget? Eller är det rentav uppfriskande att läsa?

HC Andersen

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Författarkarriär. 2) *Den fula ankingen*. 3) Konstsagor. 4) Realistiska inslag. 5) Olika sorters sagor. 6) Stildrag.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Sagorna är lättlästa och mycket underhållande, inte minst p.g.a. Andersens särskilda tonfall. En

del sagor är inte så svåra på danska om eleverna får hjälp med vissa ord.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Andersens sagor visar mängder av mänskliga egenheter och typiska samhällsfenomen, ofta i arketypisk form vilket ofta sker i sagor. Här tas bara *Den fula ankomsten* eftersom den behandlas i läroboken. Låt eleverna läsa sagan och diskutera följande. På vilket sätt är människor så annorlunda att de riskerar att bli utfryssta? Varför sker det? Vilka mekanismer i grupper och samhället i stort ligger bakom det? Varför är människan sådan? Vad gör en del människor inskränkta och dumma så som gumman, hönan och katten på bondgården är? Varför beundrar vi den vackra och storslagne så mycket? Ge exempel på fall från fiktion och verkligheten där människor har blivit hyllade och beundrade efter att först ha varit utfryssta, utdömda e.d. Varför är det ett så populärt motiv? Vad menar Andersen med frasen ”ty ett gott hjärta blir aldrig stolt”? Håller eleverna med?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna arbeta med vad som skiljer konstnsagan från folksagan, helst genom att läsa en kort av varje sort. Låt dem också försöka karakterisera den känsla och stämning som Andersens stil och tonfall skapar, särskilt i anslaget och slutet. Vad är det som skapar den särskilda känslan och stämningen?

Sammanfattning

HC Andersen är en av världens genom tiderna mest lästa författare. Är hans sagor så bra? Vad är det som gör sagorna bra: innehållet eller hans sätt att berätta?

Ibsen – Brand och Peer Gynt

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om dramerna. 2) *Brand*: handling och tema. 3) *Peer Gynt*: allmänt om dramat, handling, tema.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Inget av dramerna är direkt svårt, och båda äre underhållande och intressanta. Men eleverna rosa nog mer av *Peer Gynt* p.g.a. alla galenskaper och många scener med fascinerande händelser. Norskan vållar inga större svårigheter om hjälp med vissa ord ges, men de flesta av Ibsens pjäser finns i nyöversättning av Klas Östergren.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna arbeta i grupper med ett eller båda dramerna utifrån följande uppgifter. De kan gärna som hjälp läsa ett avsnitt ur dramerna och studera personens beteenden, reaktioner på omgivningen och karaktärsdrag.

Hur gestaltas Brands kompromisslöshet och krav på levnadssätt i dramat? Hur långt kan och får en människa gå när det gäller hängivelse, krav och ideal, både gentemot sig själv och sin omgivning? Brand kräver trogen religiositet; vad finns det för andra krav och ideal som människor

ställer? Varför fastnar många lätt för en sådan person, vad är lockande och beundransvärt? Hur bör man bemöta en person som kräver för mycket?

Vad är Peer Gynts inställning till livet? Hur handskas han med verkligheten och dess krav? Vad menar han med att han är en lök? Vad innebär citaten ”vær dig selv nok” och ”gå ude-nom”? Hur fungerar egentligen en person som blundar för verkligheten och dess krav, hur tänker han eller hon? Vad kan vara beundransvärt med en sådan person, som så att säga tar livet med en klackspark eller lökar sig igenom det? Vad är mindre beundransvärt? Hur finner man en bra balans mellan Brand och Peer Gynt utan att bli en tråkig dussinmänniska? Hur länge kan en människa strunta i eller blunda för verkligheten och dess krav?

Litterära verkningsmedel

Peer Gynt är närmast ett läsdrama även om det har iscensatts många gånger. Vad utmärker ett läsdrama? Vad i dramat avgör att det är ett läsdrama mer än ett speldrama? Låt eleverna spekulera (det finns ju inga fasta svar).

Sammanfattning

Är Brand och Peer Gynt intressanta personer eller är de bara irriterande? Hur skulle eleverna reagera om de träffade dem? Är dramerna bra och fascinerande?

Stella Kleve

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om synen på sexualitet bland borgarkvinnor och om bleksot. 2) *Berta Funcke*: temat onaturligt leverne p.g.a. fördämd sexualitet. 3) *Pyrrhussegrar*: temat förträngd sexualitet.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Berta Funcke och *Pyrrhussegrar* är båda lättlästa, intressanta och underhållande. Temat fördämd sexualitet är tydligare i *Pyrrhussegrar* p.g.a. novellformen.

Mänskligt perspektiv

Låt eleverna läsa *Pyrrhussegrar* och studera det sexuella temat samt diskutera följande. Hur viktig är sexualiteten för människan? Hur stark är driften? Är den olika för olika personer, olika för de båda könen? Är det farligt om sexualiteten blir fördämd eller rentav förträngs? Kan man dö av det? Blir livet onaturligt om man försöker skyla, lägga band på eller rentav undvika sexualiteten? Hur ska man hantera fantasier, flirter och frestelser av sexuell art när man är ung?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna diskutera fenomenet prydhets. Vad beror prydhets på? Är prydhets något naturligt, rentav biologiskt hos människan, eller är det något socialt? När går prydhets för långt? Eller är prydhets i stället något bra? Om prydhets är något socialt, vad i samhället är det som skapar och framhäver den? Hur är synen på sexualitet, prydhets och anständighet i dagens Sverige? Är det bra eller dåligt såsom det fungerar? Varför är tal om sexualitet över huvud taget så laddat när det väl är den naturligaste sak i världen?

Med historia kan eleverna också fördjupa sig i synen på sexualitet i Sverige i slutet av 1800-talet. Hur skulle det sexuella livet ”se ut” hos anständiga borgare? Hur var det med sexualitet innan äktenskapet? Hur var det i familjelivet? Var det olika mellan könen? Vad ansågs anständigt? Har vi fördomar om den tiden, t.ex. att sex innan äktenskapet var tabu? Hur många prostituerade fanns det, och hur var synen på prostitution? Vad var bleksot och vad ansåg man om bleksot då? Det går också att fördjupa sig ännu mer, t.ex. synen på homo- och bisexualitet.

Litterära verkningsmedel

Hur bygger Stella Kleve upp berättelsen i *Pyrrhussegrar*? Hur gör hon för att framhäva sin idé om onaturligt leverne och fördämd lust?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Övrigt

Vad betyder egentligen en pyrrhusseger, och varför kallas det för det? Varför heter novellen så? Eleverna kan läsa Stella Kleves novell och Strindbergs *Dygdens lön*, och jämföra hur ungefär samma tema gestaltas.

Sammanfattning

Är novellen bra? Är temat intressant?

Strindberg – Röda rummet

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om romanen. 2) Samhällskritik och dess samhälleliga bakgrund. 3) Handling. 4) Olika stildrag: satir, bildningsroman, pikaresk, realism.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Boken är relativt lättläst p.g.a. Strindbergs levande språk. En Balzacroman i översättning från ca 1950 är dock enklare att läsa än *Röda rummet*, som finns kvar i sin gamla språkdräkt, något som försvårar en del. Dessutom kan det vara svårt att få grepp om allt som anspelar på sådant som var rätt självklart då. Boken är hur som helst klart underhållande p.g.a. den fräna kritiken, ett bra driv och det levande språket.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna första arbeta med bokens handling och teman; läroboken räcker för det, men ett gedignare referat ger mer. Hur är Arvids förhållande till samhället i boken? Vad är hans förväntningar, vad stöter han på för missförhållanden, vilka motgångar råkar han ut för, vad uppnår han i sina strävanden (om några), vad finner han för ställning i samhället till slut? Vad har Arvid för ideal, och vilka värderingar möter han?

Sedan kan eleverna diskutera följande. Vilka vägar finns det för att påverka samhället i dag? Hur viktigt är det för människor (både gemene man och människor i allmänhet) att påverka

samhället? Ungefär hur många känner ett sådant behov eller har en sådan vilja? Vad gör andra människor i stället? Arvid finner missförhållanden, falska ideal, förljugenhet, orättvisor etc överallt. Hur är det med sådant i dagens Sverige? Är det bättre eller sämre i dag? Varför eller varför inte? Hur svårt är det för vanliga människor att påverka samhället i dag?

Med historia kan eleverna fördjupa sig i samhället efter riksdagsreformen 1866. Vilka reformer genomfördes, och varför? Fick reformen bra genomslag, eller var det en besvikelse såsom Strindberg målar upp det i *Röda rummet*?

Litterära verkningssmedel

Låt eleverna undersöka på vilket sätt *Röda rummet* är en bildningsroman, en pikareskroman och en realistisk roman. På vilket sätt lever boken upp till Brandes devis att litteratur ska ställa problem under debatt? Låt dem också läsa ett avsnitt och studera stilen. Hur levandegör Strindberg händelserna, hur skildras personer och miljöer, hur är ordvalen?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Röda rummet blev genombrottet för en allvarligare, mer samhällsorienterad realism i Sverige, dels genom handlingen, dels genom Strindbergs glöd, dels genom en snärtigare, mer levande stil än tidigare författare. Är boken så bra? Eller är den mest en litteraturhistorisk milstolpe? Känner man av Strindbergs glöd i boken? Är den intressant? Boken är egentligen mycket tidsbunden; kan man ändå läsa den med nöje i dag, och kan dess handling och tema rentav kännas aktuellt i dag?

Strindberg – Giftas

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om novellsamlingarna. 2) Samhällskritik: prydhet, syn på äktenskap, sexualfientlighet, kvinnoemancipation och idealistisk kvinnoemancipation. Temat natur kontra kultur. 3) Novellerna *Dygdens lön* och *Ett dockhem*. 4) Frispråkigheten väckte debatt.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

De flesta noveller vållar inga problem. Förorden är svårare men viktiga emedan de tar upp böckernas teman och Strindbergs syn på saken ifråga. Underhållningsvärdet skiftar; eleverna föredrar nog novellerna från del 1 som är lite mer uppsluppna och ironiskt humoristiska.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna med hjälp av läroboken, eventuellt andra handböcker och delar ur *Giftas I* (gärna förordet och någon novell) studera synen på äktenskap, sexualfientlighet, kvinnoemancipation samt temat natur kontra kultur. Har Strindberg en vettig syn? Känns den föråldrad eller modern? Överdriver han? Gör vi oss fortfarande falska bilder av äktenskapet och kvinnoemancipation? Är t.ex. bilden av att äktenskap ska vara livet ut föråldrad (eftersom så många spricker)?

Varför spricker så många äktenskap i dagens Sverige? Behövs det en Strindberg på 2010-talet? Hur långt har kvinnoemancipationen kommit i dagens Sverige? Kan och bör den fortgå? Finns det negativa sidor av kvinnoemancipationen (jämför Strindbergs argument)?

Arbetet kan utmynna i en uppsats med titeln ”Äktenskapet – fortfarande ett glödhett ämne” där de diskuterar äktenskapets funktion i dag, parets roller och inte minst synen på äktenskap.

Med historia kan eleverna studera synen på äktenskap samt hur det fungerade i praktiken i Sverige då. Bl.a. bör de undersöka hur mycket skilsmässor som genomfördes, och på vems initiativ. Strindberg var t.ex. gift och skild tre gånger; och skilsmässorna krävdes främst av fruarna. Ett sådant arbete kan kanske skingra fördomar som finns hos en del – att skilsmässor, i synnerhet från kvinnans sida, var förbjudet förr? Eleverna kan också diskutera varför sådana fördomar finns.

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna undersöka Strindbergs raljerande ton i *Giftas I*, med ironier, gliringar, satiriska karaktärsporträtt m.m. Vad för effekt skapar tonen på läsaren?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Är novellerna i *Giftas* underhållande? Är de bra? Varför i så fall? Fångar Strindberg olika sidor av parrelationer och sexualitet bra, eller är han för uppenbart raljerande. Novellerna skapade stor debatt då och åtalades t.o.m. Har de fortfarande sådan sprängverkan? Är frågorna åtminstone fortfarande aktuella? Eller har vi ”gått vidare” i dag?

Strindbergs naturalistiska dramatik – Fröken Julie

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Realism och naturalism i *Fadren* och *Fröken Julie*. Jämförelse med Ibsen. 2) *Fadren*. 3) *Fröken Julie*: handling, tema, stram iscensättning, sammansatta personligheter, realistisk dialog, psykologiskt spel, socialt experiment.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Både *Fadren* och *Fröken Julie* är lättlästa och underhållande p.g.a. spänningen och den rappa stilen. Här tas bara *Fröken Julie* upp.

Mänskligt perspektiv

Förhållandet mellan Julie och Jean präglas av maktkamp (fastän där också finns drömmar och förhoppningar – båda försöker slita sig loss från en rätt hopplös tillvaro). Låt eleverna läsa hela dramat eller ett par utvalda avsnitt och studera hur maktkampen gestaltas. Vad har de för positioner p.g.a. biologiskt arv, social bakgrund, beteende och ambitioner? Hur försöker de förnedra den andre, snärja varandra, sätta sig över den andre, få den andre att känna sig mindervärdig, få den andre att utföra saker etc? Vem ligger bakom de två avgörande händelserna, sexakten

och självmordet, d.v.s. vem får den andre att utföra det/gå med på det?

Låt eleverna vidare diskutera följande. Hur mycket präglas vår tillvaro av maktkamp egentligen – inte politiskt utan i närlivet: det sociala livet, med vänner, med bekanta, på skolan, på jobbet, inom familjen etc? Hur fungerar det maktspelet? Är det ett nödvändigt, helt naturligt inslag i livet, eller kan vi lära oss mota bort det eftersom det bara handlar om att vinna fördelar? Är det bra eller dåligt – eller bara något som finns där ungefär som att man måste gå på toaletten?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Naturalismen med dess fokus på darwinism, sociologiska förklaringar utifrån kön, klass och psykologi samt skildringar av tabun var en stark idéströmning under andra halvan av 1800-talet, inte bara i litteraturen. Låt eleverna studera hur Strindberg använder naturalismens idéer i *Fröken Julie*? (För mer om naturalismen, se s. 284-287 i läroboken.)

Klass- och könsförhållanden spelar stor roll i dramat? Hur då? Hur stor roll spelar klass- och könsförhållanden i dagens Sverige när det gäller förhållanden? Ska man ha en partner från samma samhällsskikt? Ska könen bete sig på ett visst sätt och ha särskilda roller?

Samlaget mellan Julie och Jean är skambelagt i dramat, därav självmordet. Grevens dotter ska inte gå till sängs med betjänten, än mindre fly med honom p.g.a. skandalen det skulle medföra. Grovt sett var det så man såg på saken på 1800-talet. Är sådant fortfarande skambelagt? Vad finns det för liknande tabun (om några) i vår tid? Händer det t.ex. att barn blir förskjutna av föräldrarna för att de väljer fel partner? Finns det andra skäl till förskjutning? Arbetet kan utmynna i en kort uppsats med rubriken ”Tabun i vår tid, och konsekvenser när man bryter mot dem”.

Litterära verknytningsmedel

Låt eleverna med hjälp av läroboken, dramat (hela eller ett par avsnitt) och gärna Strindbergs förord arbeta med följande. Vad gör *Fröken Julie* till ett naturalistiskt skådespel? Vilken effekt ger den strama iscensättningen (tre personer, ett kök, ett dygn)? Hur fungerar dialogen; i vilken mån är den irrande, trevande, maktbetonad? Känns personerna sammansatta och mångbottnade, något Strindberg betonar i förordet?

Greven syns inte i dramat. Ändå hänger hans skugga över handlingen och avgör nästan händelserna. Hur gestaltas det i dramat?

Sammanfattning

Är *Fröken Julie* ett bra drama? Varför eller varför inte? Är personerna intressanta?

Strindbergs symbolistiska dramatik – Ett drömspel

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om symbolistisk dramatik: handling på ett inre plan, projektioner av författarens inre. 2) Symbolistiska karaktärer. 3) *Ett drömspel*: händelserna sker som i drömmens värld, övergripande handling, tema. 4) Kammarspel.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Ett drömspel är rätt svårläst p.g.a. konstiga händelser med drömlika skiftningar och med mycket

lös röd tråd (åtminstone utan klassisk dramaturgi där handlingen tydligt styrs mot ett klimax) samt p.g.a. den tungsinta handlingen. Dramat väcker dock stora tankar om människans tillvaro.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna i grupper efter att ha läst dramat eller ett gediget referat samt i läroboken arbeta med följande. Är det synd om människan? Är livet i grund och botten ett lidande, fyllt av besvikelser, tillkortakommanden, smärta etc? Hur gestaltas den tanken i dramat? Vad tycker eleverna? Vad talar för att livet egentligen är fyllt av lidande? Vad talar mot det? Hur kan man komma över en sådan pessimistisk syn på livet? Hur gör man för att leva trots all uppenbar smärta och livsproblem? Den ledande känslan i dagens Sverige är nog att livet är fyllt av lycka och att människor är goda. Varför tänker och känner vi så i vårt samhälle?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna läsa dramat eller ett par avsnitt samt förordet. Vad är Strindbergs föresats, enligt förordet? Hur lyckas han gestalta drömmens värld i dramat? Hur lyckas han ändå hålla ihop dramat till en enhet istället för enbart en mängd episoder? Fungerar det eller är handlingen och skeendena bara förvirrande?

Sammanfattning

Är *Ett drömspel* bra? Vilken sorts dramatik är bäst: naturalistisk eller symbolistisk? Är det viktigt att bearbeta de pessimistiska tankar och känslor Strindberg iscensätter i dramat, eller gör man bättre i att skjuta sådant åt sidan och leva glad utan tankar och idéer som oroar?

Heidenstam

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Reaktion mot 80-talets naturalism. Teman och motiv. 2) *Vallfart och vandringsår*: dikter om livsglädje, njutning, fantasi och skönhet. Orienten som symbol för livsglädje. *Moguls kungaring*. Självutlämnande dikter i sviten *Ensamhetens tankar*. 3) Samlingen *Dikter*: dikter om hembygden och fantasier. *Jairi dotter*. 4) Sviten *Ett folk*. 5) Romaner med nationellt tema. *Folkungaträdet*: handling, tema. 6) Samlingen *Nya dikter*.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

De flesta dikter av Heidenstam är lättlästa p.g.a. den berättande stilen, åskådligheten och förmågan att göra innehållet levande. Många dikter är mycket underhållande. Romanerna är också lättlästa och klart fängslande, särskilt *Folkungaträdet*.

Mänskligt perspektiv

Låt eleverna i grupper med hjälp av läroboken och några dikter studera hur livsglädje, fantasi, skönhet, livsnjutning, sorglöshet, individens egensinne och heimat känsla gestaltas i Heidenstams dikter och romaner. Är det ledande känslor hos människan? Eller är arbete, praktisk nytta, strävan efter ett bättre samhälle och moraliskt allvar mer framträdande hos människan?

Vilken sida av motpolerna är ledande i Sverige på 2010-talet? Varför det?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Heidenstam är ledande i den svenska nittitalismens kamp mot 80-talslitteraturen. Låt eleverna jämföra hans idéer med den europeiska symbolismen, dekadensen och sekelskifteslitteraturen i övriga Europa såsom det framställs på s. 318-335 i läroboken.

Känsla för bygden och nationen är ett viktigt inslag i svensk 90-talslitteratur, inte minst Heidenstam. Hur kommer det till uttryck i *Dikter*, *Ett folk* och hans romaner? Med historia kan eleverna fördjupa sig i dåtidens intresse för nationen, hembygden och historien, även andra inom andra kulturformer än skönlitteratur: Skansen, Nordiska museet, historiemåleri och annat. Hur är intresset för sådant i vår tid?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna arbeta med några dikter. Hur levandegör och åskådliggör Heidenstam tankar och känslor (särskilt känslan av livsglädje) i *Vallfart och vandringsår*? Hur åstadkoms känslan av vemod, bekymmer o.d. i *Ensamhetens tankar*?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Är Heidenstam en bra och fascinerande författare? Fångar han livsglädje, fantasier och skönhet på ett bra sätt i sina verk? Vilken sorts litteratur är intressantast: 80-talismens samhällsengagerande eller 90-talismens mer fantasifulle litteratur? Vilken föredrar eleverna?

Lagerlöf

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Förnyade berättarkonsten på 90-talet. Nobelpris och filmatiseringar. 2) Kort om Lagerlöfs liv. 3) *Gösta Berlings saga*: handling och teman. 4) *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*. 5) Stildrag. 6) *Körkarlen*: handling och berättarteknik.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

De flesta av Lagerlöfs romaner är rätt lättlästa och underhållande p.g.a. en spännande handling och fängslande berättarteknik. *Jerusalem* är svårare p.g.a. längden.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna arbeta i grupper med följande. Hur gestaltas livsglädje kontra ansvarskänsla i *Gösta Berlings saga*? Balans mellan dem är säkert bäst för de flesta människor, men vilken egenhet är egentligen viktigast? Vad kommer man mest ihåg: när man gjorde något som gav en själv stor livsglädje eller när man tog ordentligt ansvar, t.ex. hjälpte någon i nöd? Hur viktigt är det för människan att då och då känna ordentlig livskänsla, hur blodet pumpas, t.ex. som avsnittet i *Gösta Berling* som beskrivs på s. 374 i läroboken? Vad riskerar att hända med människor som

inte låter stark livskänsla komma till uttryck då och då?

Hur gestaltas temat skuld och försoning i *Gösta Berling* och *Körkarlen*? Låt eleverna också berätta om situationer med skuld och försoning från sina liv; det behöver inte vara något storlaget utan bara t.ex. brott mot familjeregler och hur det sonats.

Litterära verknytningsmedel

Låt eleverna läsa avsnittet om Gösta och Annas flykt över isen samt Davis Holms död. Hur samsas det fantastiska, sagolika och äventyrliga med realism och psykologisk gestaltning?

Sammanfattning

Lagerlöf blev oerhört berömd under sin livsstil. Är hon så bra? Vad gör hennes böcker bra och fängslande?

Fröding

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om Fröding som stor verskonstnär. 2) Kort om Frödings liv. 3) Dikter med värm-ländska motiv: stämningsfullt, drömskt, vemodigt, spel med klanger, ljud, rim och språkbruk. 4) Kärleksdikter. *En morgondröm*: fri, naturlig kärlek utan synd och skuld. Dikter om svårighet att få kärlek. *En ghasel*. 5) Tankedikter, bl.a. inspirerade av Nietzsche. *En fattig munk från skara*, *En syn*. 6) Stildrag: lätt att ta till sig dikterna oavsett innehåll p.g.a. ledigt sätt att gestalta och förmedla innehållet och samtidigt mycket konstfull språkanvändning.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

En del dikter är långa och därmed lite mer svårlästa. Men p.g.a. Frödings lediga stil är de flesta dikter lättillgängliga. Fröding är mycket underhållande, inte minst p.g.a. det mästerliga poetiska konsthantverket. Här behandlas bara några av de dikter som tas upp i läroboken.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna i grupper arbeta med följande dikter utifrån läroboken, dikten själv och diverse frågor. De kan jobba med alla dikter i respektive grupp eller en dikt per grupp. Arbetar de med en dikt per grupp kan gruppen hålla seminarium: förbereda genomgång i helklass, berätta om sin dikt, läsa ett talande eller starkt avsnitt, ställa frågor som de jobbat med och styra diskussionen (bl.a. med genomtänkta svar) såsom experter.

Hur skildras mötet med hembygden i *Strövtåg i hembygden*? Hurdant är människors möten med gamla hembygder (även städer), t.ex. där man bott som barn, semestrat tidigare i livet eller där man känner att man har sina rötter? Har eleverna sådana erfarenheter? Deras föräldrar? Längtar man dit? Känner man vemod när man konfronteras med det gamla hemmet? Stör man sig på förändringar som skett? Vad är det i hembygden som ger så starka och kraftiga känslor: vemod, glädje, äckel, tristess etc? Läger man överdrivna känslor på hembygden, t.ex. av något slags sentimentala skäl? Varför i så fall?

Hur skildras kärleken i *En morgondröm*? Fröding blev åtalad för den frispråkiga sexuella skildringen i dikten. Hur fri är kärleken i dagens Sverige? Hur fri är sexualiteten? Vilka föreställ-

ningar har vi egentligen om kärlek och sex? Finns det sådant som anses fel, fult, syndigt, äckligt, tabu etc, både när det gäller kärlek och sex – vad t.ex. med ett förhållande mellan en 20-åring och en 60-åring, att leva á trois, att en man eller kvinna har flera partners, något särskilt sexuellt beteende? Är vårt samhälle ovanligt fritt i sin syn på kärlek och sex? Vad har andra tider och samhällen skapat för moraliska föreställningar om kärlek och sex. Vad i samhället skapar sådana föreställningar? Varför har människan svårt att bara acceptera kärlek och sex som något fritt och naturligt? Varför laddar hon det med moral och annat? Hur var det på Frödings tid? Varför blev Fröding åtalad? Varför blev han friad?

Hur skildras den älskade i *En vårfästmö*? Hur målar vi upp den älskade vid en förälskelse? Är han eller hon så vacker, spännande, rolig etc, eller skapar den älskande överdrivna bilder av den åtrådde? Om människor skapar en överdriven bild, varför gör de det? Är det härligt eller plågsamt att vara förälskad? Vilken förälskelse är starkast: den första, som barn, som ungdom, som vuxen – eller är alla lika starka? Kan förälskelse komma sent i ett förhållande, d.v.s. inte alltid innan eller i början?

Hur skildras svårigheten att få kärlek i *En ghasel* (och eventuellt också i *Ett gammalt bergtroll* och *Flickan i ögat*)? Vad finns det för hinder, både hos en själv och den åtrådde, att få kärlek (kärlek som i ett förhållande, inte vänskaplig, moderlig eller faderlig kärlek) från en annan person? Hur kan man övervinna sådana hinder? Laddar vi kärleken för mycket – finns det andra värden att känna för och ägna sig åt i lika grad som kärlek? Om vi laddar den för mycket – varför gör vi det? Är det i så fall något typiskt för vårt samhälle?

Vad är budskapet i *En fattig munk från Skara* och i *En syn*? Vad är de nietscheanska idéerna i dikterna (se s. 321 för Nietzsche)? Vad har vi för föreställningar om gott och ont samt synd, skuld och skam i dagens Sverige? Kan man själv göra sig fri ifrån eller strunta i sådana känslor och föreställningar, liksom Nietzsches övermänniska, eller krävs det att hela samhället ändras? Vad i samhället skapar sådana föreställningar och håller dem vid liv? För vilken sorts människa är sådana föreställningar viktigast – är det t.ex. ”den svaga hjordmänniskan” som Nietzsche menar? Är ett samhälle som är fritt från föreställningar om gott, ont, synd, skuld och skam över huvud taget möjligt? Hur ska man hantera livet vid motgångar?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna även studera stildrag i dikterna ovan. Hur används rim, klanger, ordval och stämningar som vemod, drömsk känsla samt andra poetiska tekniker? Är dikten lättläst, fastnar man lätt för den, suges man in i dikten, är versen smidig – hur och varför i så fall?

Arbete med andra ämnen

Med historia kan eleverna fördjupa sig i frågorna om kärlek och sex angående dikten *En morgondröm*.

Sammanfattning

Är Fröding en så bra poet som läroboken tycks ange? Är han så lättläst? Finns det stora tankar, sköna känslor och fina iakttagelser i dikterna trots att dikterna kanske känns enkla? Är dikterna vackra?

Söderberg

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Sveriges främsta författare i sekelskiftesstil – realistisk handling men stämningsfull och pessimistisk ton: fokus på individens livskänsla, svårigheter att förverkliga det goda i livet, svårmodig stämning. 2) *Martin Bircks ungdom*: handling och tema. 3) *Doktor Glas*: stil och handling. 4) *Den allvarsamma leken*: handling, tema, stämning, stil.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Romanerna är lättlästa och mycket fängslande och underhållande – trots den vemodiga handlingen.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Är det så som Söderberg säger i *Gertrud*, något hans romaner tycks bekräfta, att själen är obotligt ensam? Kan vi verkligen dela våra innersta tankar och känslor med andra, eller tycks det allt som oftast omöjligt? Hur kan man eventuellt få en annan människa att verkligen förstå ens svårigheter? Kan andra verkligen förstå en och ge tröst vid behov? Ifall inte, betyder det att världen är nattsvart, eller kan man ta en sådan tanke med ro?

Låt eleverna läsa *Doktor Glas* eller ett gediget referat samt diskutera följande. Vad gör Glas för att hjälpa/rädda fru Gregorius? Vem är den värsta skurken, känns det som? Pastor Gregorius som utnyttjat sin position och gift sig med en ung kvinna och som eventuellt plågar sin hustru, t.ex. ”tvingar” sig till sex? Fru Gregorius som eventuellt får Glas att bli förälskad i henne, eventuellt överdriver problemen med sin man, kanske för att ostört få träffa en annan man, och som ”lurar” Glas till brottet? Eller Glas som ändå begår det gräsliga brottet? Hur långt är en människa egentligen beredd att gå för att en hjälpa en människa i nöd? Hur långt får man gå, moraliskt och juridiskt? Vad finns det för andra möjligheter i den situation som boken gestaltar, d.v.s. hur skulle handlingen kunna utveckla sig annorlunda?

Både *Doktor Glas* och *Den allvarsamma leken* gestaltar temat hur svårt det är att förverkliga det goda i livet, hur svårt det är att ta chansen, åtminstone fullt ut. Varken Glas eller Arvid klarar det. Hur gestaltas det i böckerna? Varför kan det vara eller är det så svårt att ta chansen, att finna och gripa lyckan? Eller gör alla det förr eller senare? Är Arvids beteende i bokens början typiskt? Varför tänker man så?

Litterära verkningsmedel

Hur åstadkoms vemod och stämningar i Söderbergs romaner? Kan man känna det vid läsning av ett slumpmässigt avsnitt i böckerna? *Doktor Glas* och *Den allvarsamma leken* fokuserar klart på en person. Vad ger det för effekt?

Övrigt

Ett projekt kunde vara att läsa *Doktor Glas* och Bengt Ohlssons roman *Gregorius* eller *Den allvarsamma leken* och Gun-Britt Sundströms bok *För Lydia* för att sedan jämföra romanerna. Ohlssons och Sundströms romaner skildrar Söderbergs berättelser från en annan synvinkel, från pastor Gregorius' och Lydias i stället för Glas' och Arvids.

Sammanfattning

Är Söderbergs romaner tilltalande trots den pessimistiska känslan? *Doktor Glas* och *Den allvarsamma leken* ses av många som två av svenskans bästa romaner. Är romanerna så bra? Varför i så fall? Gestaltar Söderberg intressanta mänskliga situationer?

Ibsen – Ett dockhem

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Handling, kontroversiellt tema då. 2) Dramaturgisk teknik: retrospektiv teknik – hemligheter i det förflutna hotar att komma i dagen, vilket skapar spänning.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Dramat är lättläst och underhållande p.g.a. spänningen och allvaret. Läser eleverna bara ett avsnitt går det nog på norska; läser de hela är nog en översättning bäst.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna läsa dramat eller ett referat (lärobokens fungerar bra men ett fylligare är bra för att fånga alla detaljer), eller rentav se en filmatisering, och sedan diskutera följande. Vilka familjeroller har Nora och Helmer? Hur är de två som personer? Hur betar de sig i dramat? Hur vill de att tillvaron ska vara? Hur anser de att familjen ska vara ordnad?

Hur ser familje- och könsroller ut i dagens Sverige? Vem arbetar mest, vem tjänar mest, vem städar, vem lagar mat, vem tvättar, vem tar hand om barnen, vem tar de stora besluten (om semester, om att flytta, om att köpa sommarhus, om restaurering av huset o.d.)? Vad finns det för typiska könsroller utanför familjelivet? Hur viktiga är sådana roller för människor, både som identitet och för att hantera livet? Kan vi bli helt frigjorda från invanda roller? Hur viktigt är det med bilden av familjen utåt: anständighet, materiellt välstånd, kärlek inom familjen, semesterresor, vanor, familjeroller etc? Vad skiljer familjeroller, könsroller och bilden av familjen utåt då jämfört med i dag? Är slutet av *Ett dockhem* fortfarande kontroversiellt och laddat? Skulle det vålla skandal om kvinnan plötsligt lämnade man och barn?

Visar Ibsen upp en verklighetstrogen bild av familje- och könsroller i *Ett dockhem*, eller är karaktärerna överdrivna för att få till en bra och kontroversiell intrig? Låt eleverna läsa och diskutera Strindbergs kritik av dramat i förordet till *Giftas I*.

Litterära verknytningsmedel

Låt eleverna i grupper om två utan lärobok (fast efter att ha läst i den) beskriva Ibsens retrospektiva teknik. Kan de det har de förstått den. Vilken effekt ger tekniken? Jämför Ibsen med *Kung Oidipus* av Sofokles (s. 37f); jämför Helmer med Oidipus. Kan eleverna komma på filmer där den tekniken används? Vilka andra inslag finns i dramat för att åstadkomma dramatisk spänning (t.ex. Noras tarantella, Dr Ranks roll)?

Sammanfattning

Är *Ett dockhem* fortfarande aktuellt eller har vi gått förbi tiden med så stereotypa könsroller? Är det ett bra drama? Är det välgjort dramaturgiskt sett?

Ibsen – Vildanden

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Handling. 2) Antydningarnas roll i dramat. 3) Sanningen skapar katastrof. 4) Livslöggen. 5) Temat att se kontra vara blind. 6) Osäkerhet om vad som är rätt och fel i dramat.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Vildanden är lättläst och mycket underhållande p.g.a. spänningen, p.g.a. att dramat är så minutiöst välgjort och den starka tragiken.

Arbetsuppgifter

Låt eleverna läsa dramat, se en filmatisering eller läsa ett gediget referat och arbeta med följande.

1. Analysera rollerna i dramat: Gregers, Hjalmar, Gina, Hedvig, Relling. Hur agerar de och varför? Vad försöker var och en åstadkomma i dramat, vad är deras mål? Vem är egentligen ”sämst” person? Gregers (osmidig idealist), Hjalmar (ansvarslös stolle), Gina (har ”bedragit” sin man under hela äktenskapet) eller Relling (låter Hjalmar leva i blindhet)?

2. Livslöggen roll. Hur fungerar livslöggen dramaturgiskt, d.v.s. vad har den för funktion för den dramatiska uppbyggnaden? Kan man säga att Gregers, Hjalmar, Gina och Relling alla har sina livslögner, och vad är i så fall deras livslögn? (Hjalmar tror han ska bli uppfinnare, Gregers tror att alla vill höra sanningen, Gina tror att lögnerna aldrig ska komma i dagen och gör Hjalmars jobb under tiden, Relling tror att alla måste ha livslögner för att leva.) De flesta människor ljugar titt som tätt. Men var går gränsen för allvarliga lögner? När blir lögnerna rentav livslögner? Kan livslögner, som Relling menar, vara bra?

Sammanfattning

Är dramat bra? Varför i så fall? Är temat om livslögner intressant? Kunde Gregers ha gått anorlunda tillväga?

Nordisk 90-talspoesi (förutom Sverige)

Arbetsuppgifter

Låt eleverna arbeta med följande nordiska poeter som skrev i 90-talsstil (symbolistisk och nyromantisk stil). Jämför respektive poets teman, motiv och stil med de svenska 90-talspoeterna som tas upp i läroboken (Heidenstam, Fröding, Karlfeldt och Ekelund). Låt eleverna jobba i grupp med varsin poet. De bör också läsa någon dikt. Låt dem slutligen redovisa för klassen. Arbetet kan vara ganska svårt eftersom man kan behöva hitta material på norska och danska (isländska och finska kan man inte begära). Men man kan låta det stanna vid ett litet arbete. Se förlagets hemsida för tips på litteratur, länken ”Om nordisk litteratur” under ”Tips till litteraturundervisningen”.

- Johannes Jørgensen
- Sophus Claussen
- Vilhelm Krag

- Sigbjørn Obstfelder
- Eino Leino
- Matthias Jochumsson eller Einar Benediktsson

Asien på 1800-talet – omdaning och inspiration från Europa

Arbetsuppgifter

Låt eleverna arbeta med följande litterära förnyare i de asiatiska kulturerna. Lärare får hitta på lämpligt arbets- och redovisningsätt. Alla står med i läroboken, men det står inte särskilt mycket om dem. Eleverna måste finna andra källor.

- Tevfik Fikret
- Sarojini Naidu
- Mirza Ghalib
- Bankim Chandra Chatterjee
- Rabindranath Tagore
- Futabatei Shime
- Shimozaki Toson
- Higuchi Ichiyo